

Wilfried N'Sondé

maraton

přeložil
Tomáš Havel

Jeden oceán,
dvě moře,
tři kontinenty

m

**Jeden oceán,
dvě moře,
tři kontinenty**

**Wilfried
N'Sondé**

**Jeden oceán,
dvě moře,
tři kontinenty**

přeložil Tomáš Havel

Praha 2026
maraton

Cet ouvrage a bénéficié du soutien des Programmes d'aide à la publication de l'Institut français et du Programme d'aide à la publication F. X. Šalda de l'Institut français de Prague.

Tato kniha vychází za pomoci programu na podporu publikační činnosti Francouzského institutu v Paříži a fondu F. X. Šalda Francouzského institutu v Praze.

Cet ouvrage a bénéficié du soutien du Programme d'aide à la publication de l'Institut français.

Tato kniha vychází za přispění Programu na podporu publikační činnosti Francouzského institutu.

Ouvrage publié avec le concours du Centre national du livre.

Kniha vychází s podporou Národního knižního centra.

Wilfried N'Sondé

Un océan, deux mers, trois continents

Copyright © ACTES SUD, 2018

Published by arrangement with Lester Literary Agency

Czech edition © Maraton, 2026

Translation © Tomáš Havel, 2026

ISBN 978-80-88411-42-0

Mým dětem...

Bože, víš? Proč mlčíš? Prodali mě...

Na svět jsem přišel kolem roku 1583 a dostal jméno Nsaku Ne Vunda, pokřtěn jsem byl jako Dom Antonio Manuel v den, kdy mě biskup katolické církve v Konžském království vysvětil na kněze. Dnes se říká „Nigrita“ mramorové bystě, zhotovené v Římě podle mé podoby zásluhou papeže Pavla V. v lednu léta Páně 1608.

Odmlčel jsem se před více než čtyřmi sty lety, má slova zanikla v tichu smrti, ale těm, kteří se před mým portrétem z kamene na chvílku zastaví, bych rád řekl, jak je mi líto, že si už několik stovek let všichni všímají jen barvy, kterou kdysi měla moje kůže. Chtěl bych jim vyprávět svůj životní příběh, povědět jim o své víře, o pověstech předávaných po generace v mém národě, zmínit se o šílenství lidí, o jejich dobrotě i špatnosti. Kdyby mě zvědaví návštěvníci mohli slyšet, uvědomili by si, že v mramoru, na němž se na okamžik zdrželi pohledem, přežívá zapomenutá paměť, vzpomínky na otroky, na utlačované a týrané lidi, s nimiž jsem se setkal na dlouhé, úmorné cestě přes jeden oceán, dvě moře a tři kontinenty. Prošel jsem na ní mnoha nástrahami a na konci se stal hlasem zvěstujícím lásku a naději – od těch dob ztělesňuji paměť mnoha žen, mužů a dětí, kteří se nikdy nevzdali snu, jenž jim zakořenil hluboko v srdcích, snu o svobodě.

Kdyby mě kolemjdoucí mohli slyšet rozplétat zamotané klubko minulosti, pochopili by, že stále existuji. Jinde. Vznáším se nad údolími věčnosti, kde bdí zesnulí předci konejšení vanutím Ducha svatého, kde se všechno násilí mění v něhu, kde utrpení přechází v soucit, kde se ohlazuje nerovnosti lidského údělu a rodí se spravedlnost, moudrost a odpuštění.

Třebaže už stovky let přebývám daleko od rodné země, tam pod rovníkem zůstávám navždy synem Konga. Nikoli synem země, nýbrž duchovním synem devíti žen, jež v dávných dobách přivedly na svět můj národ.

Podle pověsti, kterou jsem v dětství slýchal, žily kdesi poblíž ústí řeky Nigeru nedlouho poté, co si lidé osvojili umění zpracovávat kovy. Dokázali proto vyrábět dokonalejší a účinnější nástroje k polním pracím, což jim umožnilo sklízet bohatší úrodu a vedlo k rychlému růstu počtu obyvatel. Zemědělci těm, kteří ovládali techniky přeměny nerostů skrytých uvnitř skal ve žhavou hmotu, z níž dokázali zhotovovat nejruznější předměty, začali postupně přisuzovat posvátnou moc. Kováři vytvořili uzavřenou kastu, žárlivě si střežili nabyté znalosti a za své služby si nechávali draze platit. Vydo-byli si zvláštní postavení a z něj plynoucí výhody brzy povýšili na výsady. Hrstka lidí nutila platit daně ty, kteří záviseli na jejich dovednostech, do svého čela jmenovala panovníka, jenž neomezeně vládl nad majetkem i životy všech poddaných. Král se stal absolutním pánem, stál nade všemi rolníky a nemilosrdně uplatňoval svou moc. Aby ji upevnil a učinil věčnou, začal se věnovat okultnímu učení, jehož prostřednictvím mohl prosté duše udržovat ve strachu, a také nařídil vyrábět meče, šípy, zbroj a oštěpy, vyzbrojil nelítostnou armádu a pověřil ji krvavým potlačováním jakéhokoli odporu k jím nastolenému řádu.

Mé pramatky byly jako dospívající dívky provdány za korunního prince, jímž v tehdejších dobách býval dle pradáv-ného zvyku prvorozený syn královny nejstarší sestry. Říká se, že princ měl velkodušné a ušlechtilé srdce, rmoutila ho neradostná situace zemědělců zaslepovaných černou magií a ničených krutě a bezohledně prosazovanou mocí. Rozhodl

se skoncovat se surovými represemi, které na obyvatelstvo dopadaly, a svému strýci se rázně postavil. Jejich rozepře uspíšila osud žen, jež později přivedou na svět budovatele prvních vesnic, jejichž blahobyť poroste tak, že dají vzniknout Konžskému království. Nazítří po poslední hádce, během níž král svého synovce proklel i se všemi jeho potomky, byl statečný mladý muž nalezen mrtev – stal se obětí strašného uhranutí, zahynul vestoje s očima vytřeštěnýma hrůzou a obličejem strnulým v děsivém šklebu.

Dodnes se o tom vypráví, po staletí se od úst k ústům předává příběh, podle něž byly vdovy po zesnulém princovi okamžitě uvrženy do stavu psankyň. Prošly výchovou manželek poslušných svému choti, a tak se bezmocné a zděšené z pomyšlení, že další smrtelná rána zamíří na ně, odevzdaly osudu a uzavřely se ve svém paláci. Zároveň se těšily na brzké shledání na onom světě s mužem, jemuž přísahaly věrnost za hranice smrti. Když jim však panovník nesmlouvavě odepřel právo pohlédit manželův obličej, umýt ho a ustrojít před vzdáním poslední pocty na této straně světa, oplakat jeho ostatky a zřídít mu hrobku hodnou jeho postavení, začal v mladých ženách v rozpuku sil zuřit němý hněv. Jakmile přišly o veškeré naděje na posmrtné štěstí, oči jim zalila rudá a černá barva vzpoury. Rozhodly se vzepřít, vzít osud do svých rukou, scházela jen jiskra, která by v nich zažehla oheň odhodlání. Jejich odchod uspíšil pokyn z neviditelného světa.

Došlo k němu v období sucha, kdy po sobě následují jedna světlá, bezoblačná noc s oblohou posetou hvězdami za druhou. Tenkrát však neznámý vítr vanoucí od severu přinesl mračna hutná tak, že zastínila i měsíc a učinila noc temnější než smuteční den. Zlé znamení ženy přesvědčilo o tom, že jejich osud je zpečetěn, políbily děti v náručí, dřeply si vedle sebe k ohni a naposledy společně zavzpomínaly na zemřelého manžela. Ti nejstarší vyprávějí, že v té chvíli se na obloze objevilo nebeské těleso. Zatřpytilo se, upoutalo

pozornost nešťastných vdov, potom sněhobílý kotouč narostl a dal se do pohybu – ukazoval směr. Naše pramatky považovaly ostré světlo pronikající temnotou za znamení, že se jejich princ vrací ze svatyně mrtvých. Jednomyslně se shodly, že se nenechají dál věznit. Rozhodly se uprchnout z poroby krutovládců a černé magie. Dívky, jež sotva odrostly dětství, se připravovaly na útěk do neznámých krajů pod ochranou svého prince revenanta.

Na nic nečekaly a v doprovodu věrných stoupců zesnulého manžela se vydaly za hvězdou, která je vedla temným bludištěm pralesa směrem k jihu. Co nejbedlivěji střežily své děti, splouvaly řeky na piroze, pěšky postupovaly podél břehů, klestily si cestu nehostinnými a bažinatými kraji. Díky víře v zázrak, který se snesl z nebes, je nemohlo nic zdolat, snášely bolest a strádání, pohrdaly vším nebezpečím, za žádných okolností se nehodlaly vzdát. Na strastiplné cestě divočinou, kam se do té doby žádná lidská bytost neodvážila, ani na okamžik neztrácely naději.

Jakmile došly k úrodným břehům, znamení shůry vyhaslo. Byly vyčerpané, ovšem úleva, že konečně dospěly do cíle svého exodu, jim vlila nadšení do žil. Osídlily pás lidmi zapomenuté země mezi močály a břehem veletoku a začaly ji zúrodnovat. Zemi pojmenovaly Kongo, což v jejich jazyce znamenalo „místo, kam není radno se vydávat“, aby se nikdy nezapomnělo, kolik odvahy a neohroženosti musely prokázat, když odmítly přijmout neodvratný osud a raději se vydaly do neznáma. Když se naše pramatky usadily v úrodné rovině, zatoužily pokračovat v životě podle svých zvyků, provdaly se proto za muže, kteří je doprovázeli, a zplodily s nimi hojné potomstvo.

Nezáleží na tom, zda po generace předávaná legenda vypráví o skutečných událostech, či nikoli, dodnes hladí mou duši toulající se v meandrech času. Princezny, které se po smrti konečně setkaly s duchem svého milovaného, odkázaly národu Bakongů duchovnost lásky a naděje, uctívání

předků i nebeských těles, aniž by jedněm či druhým stavěly chrámy nadmíru k obrazu lidskému. Hlásím se k těmto pradávným vírám a matky zakladatelky mého národa chovám ve veliké úctě. Rozjímám u pramene jejich moudrosti, skláním se před velikostí jejich činů, mám rád ty ženy, jež nám vdechly odbojný, nespravedlnostem se vzpírající duch a na nejvyšší stupeň důležitosti postavily výchovu dětí k pokoře a vzájemnosti. Nerozlučně a do posledního dechu vedly své potomstvo k velkorysosti, upřímnosti a poctivosti, tedy k hodnotám v jejich dobách považovaným za přirozené lidské vlastnosti. Spatřil jsem světlo světa - ideálního a příjemného, zrozeného z vítězství přívětivých sil noci nad zvůli a zlořečením -, světa s jasnými obrysy, prosyceného vzpomínkami na slavné hrdinky.

Čas plynul, jejich dcery a synové se sdružili do kmenů, odvozených od matek zakladatelek, dařilo se jim, stali se z nich zdatní obchodníci. Netrvalo dlouho a odvážili se překročit veletok Kongo, usazovali se na pobřeží oceánu, pronikali do rovinatého vnitrozemí. Počet Bakongů rostl, a tak ve třináctém století uznali za vhodné založit království, přičemž ze svého středu vybrali panovníka, který měl být spíš rádcem než vůdcem, který by v případě sporů zastával rozhodčí roli. Ten závazek svěřili tomu nejskromnějšímu, nejspravedlivějšímu a nejmírnějšímu z nich. A tak se zrodilo naše království - na severu ohraničené veletokem Kongo, na západě oceánem, na jihu a východě nejednoznačnými hranicemi -, v němž měl každý nový příchozí zaručené právo svobodně se usadit, kdekoli si usmyslel. Stačilo uznat duchovní svrchovanost těch, kteří na ni měli nárok, to znamená těch, jejichž rodová linie sahala až k počátkům, a nabídnout jim symbolický dar. Vzrůstající potřeba pracovníků pro obdělávání polí vedla k tomu, že nejcenějším darem mezi rodinami se stalo věnování osoby, jež po zbytek života zůstala ve službách obdarovaných.

Zvolna se rodila pouta poslušnosti a závislosti mezi jedněmi a druhými, rozdíly dané od narození, a přestože takto darované ženy a muži zůstávali částečně lidskými bytostmi, jejich postavení ve společnosti bylo podřadné. Takové byly počátky otroctví v zemi Bakongů.

Konžský král uzavřel první smlouvu, jež ho zavazovala prodat svému portugalskému protějšku tisíc otroků, jednoho červeného rána roku 1509. Portugalci s Mvembou Nzingou, pokřtěným jako Alfonso I., celkově sedmým konžským králem a druhým, který přijal křesťanství, udržovali obchodní styky od roku 1480, kdy v zálivu, kde byl o něco později vybudován přístav Luanda, přistáli první mořeplavci z Porta.

V roce 1500 se Pedro Álvares Cabral vydal hledat novou námořní cestu do Indie, proudy a větry však jeho flotilu zanesly daleko na západ, a tak objevil brazilské pobřeží. O dva roky později se do těch míst vydal cestovatel Amerigo Vespucci a portugalskému králi Manueli I. se svěřil s tušením, že se nejedná o osamocený ostrov, nýbrž o pobřeží ohromného, přebohatého kontinentu s bujnou přírodou. Královští rádci pojali nápad obdělávat tamní úrodnou půdu a za tím účelem do Nového světa dopravit pracovníky uvyklé vlhkému podnebí. Panovník se proto rozhodl využít vynikajících vztahů s Bakongy a jednoho ze svých nejspolehlivějších tajemníků, Doma Dioga Soarese, pověřil úkolem neprodleně vyplout k jednáním s vládcem Konga.

Když Jeho Veličenstvu Alfonsovi I. vyřídili, že ho o audienci žádá vysoce postavený člověk z Lisabonu, na nic nečekal a rovnou se za ním vydal. Nemohl se dočkat přepychových látek, porcelánového nádobí, kovových nástrojů a dalších výrobků pocházejících z Evropy, kterých muselo být plně podpalubí lodi, jež právě přistála u pobřeží. Spěchal převzít ty vzácné a jedinečné skvosty, odznaky vznešenosti, po nichž prahl stejně jako všechny urozené osoby v jeho království. Oblékl si slavnostní šaty, shromáždil svou družinu a vyrazil z hlavního města Mbanza Kongo k oceánu.

Na novotou zářící galeoně, kotvící nedaleko jeho pobřeží, se mu dostalo náležitého přijetí a poct. Hostitel ho pozval na

večeři při svíčkách, pokrmy byly dílem kuchaře z lisabonského královského dvora, vyslaného zvláště pro tu příležitost. Napili se portského, pochutnali si na filetech z ančoviček se salátem z najemno krájených zelených a černých oliv, následoval talíř se srdcovkami a pečené vepřové, jež se skvěle snoubilo s chutí vinho verde. Krále ohromila rafinovanost pokrmů, ocenil zejména ovoce pocházející ze sadů v Algarve, podávané jako dezert, na kterém si obzvláště pochutnal. Aby mu lépe vytrávilo a cítil se po všech stránkách znamenitě, nádavkem mohl využít služeb prostitutky, přivezené z jednoho lisabonského hampejzu.

Nazítří byl Alfonso I. v ideálním rozpoložení k uzavření smlouvy. Jakmile se dozvěděl, že výměnou za dodané vězně mu obchodní partneři pošlou třicet dělníků vyučených v práci s mědí a se dřevem, pistole, pušky, a především deset děl, ji bez dlouhého rozmýšlení podepsal. V dohodě spatřoval vhodnou příležitost, jak se zbavit nejen velkého počtu válečných zajatců a s nimi hrozby vzpoury, ale také nejzarytějších politických odpůrců i s rodinami. Krom toho nebyla v jeho království nouze o zločince a různé darmošlapy, se kterými se také mohl nadobro rozloučit. Ženu, s níž se vyspal, si neponechal, jednak jí nepřišel na chuť, jednak si dokázal živě představit potíže, které by obnášelo soužití cizinky s jeho četnými manželkami. Zůstalo u drahocenných látek a padesáti lahví alkoholu, které mu Portugalec věnoval na důkaz přátelství.

Na zpáteční cestě do hlavního města se Alfonso I. rozhodl oddat se ještě vroucněji kultu Ježíše Krista. Doufal, že pronikne do tajemství magie, díky níž panna porodila syna, který kráčí po vlnách, proměňuje vodu ve víno, navrací zrak slepým a jeho stoupenci jsou obdařeni vynálezem střelných zbraní, jež je činí neporazitelnými na bitevních polích.

Dom Diogo Soares nařídil vybudovat na pobřeží pevnost pro shromažďování otroků. Už se nemohl dočkat, až se vzácnou podepsanou listinou vypluje zpět do Lisabonu. Za podobný úspěch ho král nepochybně odmění, svěří mu řízení „trojúhelníkového“ obchodu s lidskými bytostmi mezi Portugalskem, Kongem

a Brazílií. Dom Diogo bude osobně dohlížet na stavbu lodí, výcvik posádek a zajišťovat příjem otroků v Novém světě. Počet lodních konvojů, nezbytných k přepravě veškerého zboží přes Atlantik, odhadl na téměř deset. Pohádkově bohatý Manuel I. mu za každou cestu vyplatí tučnou odměnu; bude z něj boháč. Úspěšné jednání oslavil tím, že se opil a do kajuty si nechal přivést lisabonskou běhnu.

Na počátku byl večer a nahá žena na rohoži. S roztaženými nohama, žhavým klínem a k nepoznání zkriveným obličejem zarývala nehty do suchého dřeva lůžka z větví, zatínala zuby, tváře se jí nadouvaly jen stěží potlačovanými vzlyky, přerývaně oddechovala v rytmu tlukotu srdce svého manžela, který se koupal v potu. Jejich zrychlený, zajímavý dech a zvuky deroucí se z hrdla brzy přehlušilo kvílení vichřice. Nebesa hrozila, že co nevidět vybuchnou hněvem, zběsile se ženoucí mračna ohlašovala strašnou bouři. Muž padl na manželčinu šhubající se hrud, nad jejím utrpením bezmocně zařal pěsti, proklel osud a propukl v pláč.

Z manželčina vyklenutého břicha vytékal krvavý šlem, miminko ne a ne se objevit. Zvažoval, zda má ženu nechat bojovat samotnou a jít pro pomoc dřív, než se venku rozběsní živly, nebo raději zůstat u ní, zahrnout ji veškerou pozorností, které bude schopen, nešetřit láskyplným citem a riskovat, že mu před očima vykrvácí, že zemře i s dítětem. Nakonec ji políbil na rty slané od jejich společných slz a vyrazil do šerosvitu pohasínajícího dne. Všude kolem vzlétala hejna ptáků, savanou i pralesem se úprkem hnala živočišným instinktem vyburcovaná zvěř. Kdo mohl, utíkal před bouří. O zem zabubnoval déšť, mezi kupami mraků se několikrát oranžově zablýskalo a na svět se snesla průtrž mračen. Krajem se rozlehlo burácení hromu, přehlušilo první křik syna, který se konečně prodral z dělohy ven.

Moje matka zemřela při porodu jednoho klidného slunečného rána, kolébaného čerstvým chladným větrem po bouřlivé noci, jež odnesla mého otce. Pod stromem do něj uhodil blesk, zuhelnatělou mrtvolu našli u pařezu rybáři, když se po opadnutí velké vody vydali sbírat ryby a raky vyplavené v rákosí na úbočí kopce. Nebesa brázděná blesky vztekly

duněla od soumraku do svítání, řeka v údolí se vylila z břehů, zničila úrodu na polích i obydlí ve svazích.

Narodil jsem se ve vesnici Boko, v kraji tajemství a kouzel, kde se mrtví občas vracejí mezi živé a prodlévají s nimi v mystickém spoluzítí, odporujícím zákonům rozumu. Ti, které přírodní pohroma nezahubila, vyprávěli, že jsem přežil díky zásahu laskavého předka, jenž se kvůli mé záchraně probudil z věčného spánku. Byl jsem předčasně vyspělé, snaživé, klidné dítě, vnímavé k nesnázím druhých. Adoptivní rodiče ve mně spatřovali prostředníka mezi pozemským a neviditelným světem, věřili, že jsem prodchnut čímsi ze zásvětí, co by mi nemohlo vdechnout žádné lidské slovo. Jakási mocná síla, jakýsi naléhavý popud mě unášel vstříc jedinečnému osudu. Vychovávali mě k umírněnosti. Mezi staršími sourozenci jsem byl mlčenlivý, vždy uctivý, nikdy jsem nepřestupoval pravidla slušnosti ani nezvýšil hlas. Naučil jsem se ovládat nemístné projevy, výbuchy hněvu a vášně. Vyrůstal jsem v souladu s okolím, všichni mí spolurodáci na mě byli pyšní. Adoptivní rodiče chtěli, abych se naučil číst a psát, a tak mě v pubertě odvedli do misionářské školy v hlavním městě království Mbanze Kongu. U přijímacího pohovoru jsem bakonžské i portugalské otce překvapil rozvahou i důvtipem a přijali mě na studia. Cítil jsem nesmírnou hrdost, že mohu být součástí natolik proslulé instituce vybudované před necelým stoletím z vůle našeho milovaného panovníka Alfonsa I., blahé paměti.

Alfonso I. silně lnul ke katolické víře a podporoval mnichy, kteří k nám začali přicházet koncem patnáctého století z Evropy. Šířili slovo Kristovo a mezi naším lidem získávali čím dál větší počet stoupenců. Lákali je vyprávěním o všemohoucí bytosti, která je miluje tak, že pro jejich štěstí stvořila náboženství laskavé jako nebesa. Muži v černých kutnách hlásali, že na prvním místě má stát láska a největším bohatstvím je plození dětí; Boží milost zkrášluje to drsné a neblahé, co nám do srdcí zasadila příroda. Bakongové vyznávali